

1. UVODNA RAZMATRANJA

1.1. Definisane problema i hipoteze

U Bosni i Hercegovini došlo je do rata u aprilu 1992. godine i to nakon Deklaracije o njenoj nezavisnosti. Rat je trajao 3,5 godine i za posljedicu je imao **ogromne materijalne štete**, ljudske žrtve, raseljavanja velikog broja populacije i sl. Prema određenim procjenama Vijeća ministara Bosne i Hercegovine ukupne materijalne štete (sa izgubljenom dobiti) na privrednim i drugim objektima i infrastrukturi iznosile su oko 82 milijarde¹, a prema procjeni Svjetske banke oko 57 milijardi². Do sada utvrđeni broj poginulih od Državne komisije BiH iznosio je sa 31.12.2006. godine 96.895 lica. U inostranstvo je sa 31.12.2006.godine raseljeno 1.343.805 lica, a unutar Bosne i Hercegovine 153.840 lica.³

Uzroku sukoba u Bosni i Hercegovini **doprinijele su velike zapadne sile**, koje su imale za cilj da rasture SFR Jugoslaviju i da njeno (podijeljeno) područje stave pod svoju političku, ekonomsku, geostratešku, komunikacijsku i svaku drugu kontrolu, što su kasniji događaji nedvosmisleno potvrdili. Kao arbitri mnogih događaja, zapadne sile su (uz Rusiju) dovele zaraćene strane u BiH u Dejton (SAD) i prisilile ih da parafiraju Mirovni sporazum (Dejtonski mirovni sporazum) 21. novembra 1995. godine. Ovaj Sporazum je zvanično potpisan u Parizu 14. decembra 1995. godine. Ovim sporazumima (Dejtonskim i Pariškim) određene su granice BiH i kreirana su dva entiteta: Federacija BiH (FBiH) i Republika Srpska (RS).

Nakon raspada SFR Jugoslavije, **socijalistički samoupravni sistem** privređivanja, koji se zasnivao na društvenom vlasništvu sredstava za proizvodnju i radničkom samoupravljanju, **zamjenjuje se kapitalističkim, tržišno usmjerenim sistemom**, koji se zasniva na privatnom vlasništvu, slobodnom poduzetništvu i koji je razvijen u državama zapadne zemljine hemisfere.

Prelaskom sa socijalističkog na kapitalistički, tržišno orjentisani sistem privređivanja, **uloga države se mijenja**. Država **reducira** svoju ulogu s **glavnog regulatora** procesa alokacije resursa **u ulogu onoga ko osigurava pravnu regulativu**, koja je nužna za samoregulaciju i alokaciju sredstava unutar sistema i koja interveniše na tržištima onih dobara gdje je to neophodno i gdje privatna inicijativa, kao isključivo profitno motivisana, nema interesa.

Današnji ekonomski stručnjaci **skloni su tržištu** kao glavnom mehanizmu koordinacije privrednih subjekata, odnosno regulisanju privrednih tokova. Tržište je pod određenim uslovima **zaista i najснаžniji mehanizam** racionalne alokacije resursa i u stanju je da na najbolji način **dadne** odgovore na pitanja „što“, „kako“ i „za koga“. Međutim, tržište to dobro radi samo ako je **obezbijedena** tzv. „**savršena konkurencija**“, koja onemogućava pojedinom učesniku na tržištu **značajan** uticaj na visinu cijena, koja omogućava slobodan ulaz i izlaz iz tržišta, te postojanje **dovoljno** visokog nivoa pravovremene informisanosti učesnika. S obzirom da je navedene uslove **potrebno** obezbijediti, u tome pripomaže država.

Postoje isto tako situacije kada **tržište** zbog tehničkih razloga **nije u stanju** da uspješno **djeluje** kao regulator procesa alokacije resursa. To su situacije pri ponudi javnih dobara (i usluga), **eksternalije**, negativna selekcija u osiguranju, monopol, preraspodjela dohotka i slično.

1 Procjena Vlade Bosne i Hercegovine

2 Studija Svjetske banke: "BiH od oporavka do održivog mira", Washington, DC, maj 1997. godine

3 Prema podacima DKP-a BiH i UNHCR-a

Pri svom djelovanju **država vrši javnu potrošnju**, t.j. stvaraju se javni rashodi, koji se dijele prema različitim kriterijima. **Postoje brojni rashodi** na dobra, usluge i transfere, rashodi središnje državne vlasti, rashodi entitetskih vlasti, rashodi lokalnih vlasti, budžetski i vanbudžetski, vojni i civilni, redovni i vanredni, produktivni i neproduktivni, itd. Bez obzira na vrstu podjele i način na koji se analiziraju javni rashodi, za sve njih vrijedi da moraju biti strogo u funkciji **ostvarivanja opšteg interesa i privrednog razvoja**, te da se poštuju načela umjerenosti i štednje koliko god je to moguće.

Pomenuta transformacija socijalističkog samoupravnog sistema u kapitalistički sistem u Bosni i Hercegovini, **utiče na visinu javne potrošnje i na javni dug**, odnosno utiče na javne finansije. Isto tako, te promjene utiču na zakonsku regulativu, način organizacije, otvorenost bh privrednog sistema i na nivo spoljnotrgovinske razmjene. Transformacija privrednog sistema, posmatrana preko tranzicije i privatizacije, trebala je naš privredni sistem učiniti efikasnijim od krutog socijalističkog sistema.

Kao posljedica transformacije, bilo je za očekivati da će zbog redukcije uloge države doći do smanjenja visine javne potrošnje. Međutim, prema statističkim podacima, vidljivo je da postoji **konstantan rast** javne potrošnje u entitetima i u Bosni i Hercegovini od 1995. do 2006. godine. Rast javne potrošnje po strukturi, u apsolutnim iznosima i u procentima u odnosu na bruto društveni proizvod, nepovoljni su. Nepovoljan rast javne potrošnje u određenom periodu može se smatrati opravdanim, kao posljedica ratnih okolnosti u Bosni i Hercegovini. Međutim, nakon određenog perioda i uspješno završene faze obnove (infrastrukture), **javni izdaci rastu više od ekonomski podnošljivog iznosa i usmjeravaju se u neproduktivnu potrošnju ili u namjene koje ne rezultiraju rentabilnošću**. Pored toga, dolazi do novih zahtjeva za javnom potrošnjom, pri čemu se radi uglavnom o neproduktivnim rashodima a koje aktuelne vlasti prihvataju. Da bi se podmirili **rastući (postojeći) i novi zahtjevi**, dolazi do **povećanog** poreskog opterećenja bh privrede. S tolikim poreskim opterećenjem ni u kom slučaju **nije moguće biti konkurentan** ne samo na međunarodnom, nego ni na domaćem tržištu, s obzirom na otvorenost naše privrede i na činjenicu da su tarifne stope na uvoz određenih roba među **najnižim ili su najniže** od stopa svih tranzicijskih zemalja. Toliko poresko opterećenje (za oko **10% više** od konkurentskih, tranzicijskih i drugih zemalja⁴), zapravo znači **povratak u sistem visoke intervencije države**, koji je neprihvatljiv s opšteg privrednog gledišta.

Rast javne potrošnje, koji je praćen liberalizacijom spoljnotrgovinskog djelovanja BiH inducirao je uvoz i deficit tekuće razmjene. Prezentirani podaci ukazuju na konstantno visok iznos deficita platnog bilansa. **Vrlo visok deficit** (7.029 miliona sa 31.12 2006.) u robnoj razmjeni sa inostranstvom nije posljedica razmjernog smanjenja sklonosti izvozu već je posljedica povećane sklonosti ka uvozu. To pogotovu što domaća proizvodnja tržištu može po strukturi i količinski ponuditi vrlo ograničen broj traženih roba. Do sporog rasta domaće ponude dolazi usljed promjena u strukturi tražnje i neekonomskih razloga.

Niska domaća štednja utiče na to da se veliki dio investicija (53,86%) finansira inostranom akumulacijom kroz deficit tekućih transakcija platnog bilansa, koji proizlazi upravo iz **robnog deficita**. Imajući na umu naprijed izneseno o spoljnotrgovinskoj razmjeni BiH, postavlja se **pitanje** u kojoj mjeri takvom stanju platnog bilansa doprinosi javna potrošnja i, ubuduće, koliko će tome doprinositi javni dug.

⁴ Pregled potrošnje institucija, Dokument Svjetske banke, Sarajevo, 2006. godine, str. 18.